

Jak ćma do ognia – historia Ikara

Kulturowy dorobek starożytnych Greków jest obecny także w życiu współczesnych Europejczyków. W szczególności sztuka i mitologia tamtych czasów stale wywierają wpływ na dzisiejszych twórców i popkulturę. Recepcję mitów dostrzegamy w literaturze i kinie, gdzie regularnie pojawiają się nowe historie inspirowane antykiem. Utwory takie jak *Percy Jackson* Ricka Riordana, *Pieśń o Achillesie* Madeleine Miller czy film *Troja* w reżyserii Wolfganga Peterse na napędzają konwersacje o znaczeniu i postrzeganiu klasycznych opowieści oraz skłaniają nas do zadania sobie pytania: czy wszystko, co można powiedzieć o tych bohaterach i ich losach zostało już opowiedziane.

W niniejszym artykule wezmę pod lupę postać Ikara. Interpretację jego postawy, z którą spotykałam się od dziecka, była młodzieńcza głupota, która doprowadziła chłopca do „bezmyślnej” śmierci. Mit ten służył przekazaniu nauki o posłuszeństwie względem rodziców i odpowiedzialności. Chciałabym jednak pokazać tę opowieść z nieco innej strony

i spróbować zajrzeć w głąb umysłu i serca młodego syna Dedala.

Pochodzący z Aten Dedal był genialnym wynalazcą, artystą i architektem. Według niektórych przekazów był tak utalentowany, że tworzona przez niego sztuka ożywała, przez co konieczne było związanie jego rzeźb. W przeciwnym wypadku budziły się do życia i uciekały¹. Na prośbę siostry, Dedal zaczął nauczać jej syna Perdiksa, który okazał się, podobnie jak wuj, niezmiernie inteligentny i utalentowany. Osiągnięcia Perdiksa wywołały zazdrość i wzbudziły poczucie zagrożenia u Dedala, który bał się, że talent siostrzeńca odsunie jego samego w cień. W przypływie złości Dedal zepchnął chłopca z Akropolu. Podczas gdy mężczyzna pozbywał się ciała chłopaka, został przyłapany, a następnie wygnany z Aten za popełnioną zbrodnię. Po opuszczeniu *polis* trafił na Kretę, do pałacu króla Minosa, gdzie, dzięki swojemu talentowi i sławie, został ciepło

¹ Ożywianie rzeźb Dedala opisuje Platon w dialogu *Menon*, 97d-e.

przyjęty i zatrudniony. Pierwszym szczególnym osiągnięciem Dedala na Krecie była pomoc żonie Minosa, Pazyfae. Kobieta została przeklęta przez Posejdona, ponieważ jej mąż nie uhonorował umowy z bogiem. Na skutek klątwy Pazyfae zakochała się w byku, którego Minos miał poświęcić władcy mórz. Odczuwana przez kobietę żądza rosła w siłę. Poproszony o pomoc Dedal, skonstruował dla królowej drewnianą krowę. Pazyfae mogła wejść do środka konstrukcji i oddać się bykowi. Wynalazek Dedala zadziałał i pożądliwość kobiety została zaspokojona. Historia nie skończyła się jednak na tym, ponieważ w wyniku stosunku z bykiem Pazyfae zaszła w ciążę. Dziecko, nazwane Minotaurem, okazało się w połowie człowiekiem, a w połowie bykiem i wyrosło na krwiożerczą bestię. Na polecenie Minosa Dedal zbudował ogromny labirynt, w którym zamknęto Minotaura. Ze względu na przydatność i niezawodność Dedala, król Minos nie chciał pozwolić jemu oraz jego synowi, Ikarowi, na opuszczenie wyspy. Doprowadziło to architekta do znienawidzenia Krety i coraz bardziej desperackich myśli o ucieczce. W końcu skonstruował dla siebie i syna dwie pary skrzydeł z ptasich piór i wosku pszczelego. Skrzydła były wystarczająco mocne, aby unieść i mężczyznę, i chłopca, umożliwiając im opuszczenie wyspy. Wynalazek nie był jednak niezawodny. Dedal ostrzegł Ikarę, aby nie leciał zbyt blisko wody, gdyż pióra nasiąkną nią i staną się zbyt ciężkie oraz żeby nie leciał również zbyt wysoko,

gdyż wosk się roztopi i pióra wypadną. Podczas lotu Ikar jednak nie zastosował się do ostrzeżeń ojca. Wzbił się wysoko w powietrze, zbyt blisko gorącego słońca i spadł do morza. Dedal został sam².

Herbert James Draper, *Lament nad Ikarą*, 1898 r. (https://pl.wikipedia.org/wiki/Herbert_James_Draper#/media/Plik:Draper_Herbert_James_Mourning_for_Icarus.jpg, dostęp: 08.05.2024)

Po przeczytaniu historii ojca i syna łatwo ocenić Ikarę jako głupiego i nierozważnego chłopaka, który zginął tylko dlatego, że uważał przestrogi ojca za

2 Z. Kubiak, *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa 1997, s. 430–432, 476–483; Diodorus Siculus, *Library of History*, Cambridge 1939, ks. IV, 75–78; Owidiusz, *Metamorfozy*, Wrocław 2004, ks. VIII, w. 183–235.

blahe i nieuzasadnione. Spróbujmy jednak spojrzeć na Ikara z innej perspektywy.

Zobaczmy w nim młodego chłopca, zamkniętego w pałacu pod czujnym okiem kontrolującego króla. Chłopca, który patrzy na swojego ojca i widzi jego nienawiść do miejsca, w którym się znajdują i jego tęsknotę za Atenami, których sam Ikar nigdy nie widział. Czy nie mogło to wywołać w młodym chłopcu poczucia, że ich pobyt na Krecie jest nieszczęściem albo nawet i karą? Prawdopodobnie też, że Dedal okazywał niechęć do króla Minosa, przez co Ikar widział władcę jako złego despotę lub wręcz wroga.

Ikar całe życie był uczony, że miejsce, gdzie mieszka z ojcem, jest więzieniem oraz że powinien chcieć z niego uciec. Z czasem te negatywne myśli i emocje wzbierały na sile. Wzmagało to poczucie ubezwłasnowolnienia u chłopaka, którego w innych okolicznościach mógłby wcale nie odczuwać – nie znał przecież świata poza Kretą, będącą mimo wszystko jego ojczyzną.

Gdy Dedal, już zdesperowany, by wrócić do domu, zaczął konstruować skrzydła – dość ryzykowny wynalazek – musiało to Ikara jeszcze głębiej utwierdzić w przekonaniu, że ucieczka z Krety i wolność to aktualnie najważniejszy cel w ich życiu.

Młodzi ludzie potrafią odczuwać brak kontroli nad swoim życiem tylko przez fakt, że są zależni od swoich rodziców. Może to stanowić wystarczający

czynnik, aby zaczęli się buntować i próbować gonić za chociażby okruszkiem autonomii. Często podejmują wtedy ryzykowne decyzje, tylko po to, by poczuć kontrolę nad samymi sobą.

Jeżeli dołożymy do tego bycie zamkniętym na wyspie, możliwe też, że wyłącznie na terenie pałacu Minosa, pod ścisłym nadzorem króla, w młodym Ikarze mogła wzrastać niepohamowana potrzeba buntu i niezależności oraz potrzeba ucieczki dla samej rebelii.

Możliwe więc, że takie właśnie myśli i emocje przepełniały Ikara jeszcze zanim wraz z ojcem opuścił Kretę. I to właśnie intensywność tych odczuć mogła wpłynąć na to, jak dalej potoczyły się losy chłopaka.

Człowiek pozbawiony czegoś na dłuższy czas, często w nadmierny sposób rekompensuje sobie ten brak. Taki *overcompensating*³ zauważamy nie tylko w fizycznych aspektach (jak picie dużej ilości wody, gdy jesteśmy spragnieni), ale również psychicznych. Czy więc taki mechanizm nie zadziała w sytuacji, kiedy młody chłopak czuje się ograniczony i pozbawiony kontroli nad własnym losem przez większość życia?

Ikar uciekł, wreszcie jest wolny. I, zrozumiałe, kompletnie zachłyśnięty tą wolnością. Nie tylko pozbył się przysłówiowych „więzów”, które odczuwał

3 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/overcompensate?q=overcompensating> (dostęp: 18.04.2024).

na wyspie, ale dodatkowo przeżywa coś niemożliwego – leci.

Możemy więc sobie wyobrazić, jak to wpłynęło na przeżycia Ikara. Młodzieniec wprawiony w zachwyt lotem i widokiem, jaki miał wokół siebie oraz dopiero co zyskaną wytęsknioną wolnością zatracą się w chwili. Zapomina o przestroгах ojca i chce... więcej. Chce lecieć wyżej. Szybciej. Chce, żeby ta chwila nigdy nie dobiegła końca. Łapczywie rzuca się w nowe doznania.

Chłopak przestaje myśleć o potencjalnych skutkach swojego zachowania. Napawa się ekstazą związaną z nowymi przeżyciami.

Młodzieńczy brak rozwagi i lekceważenie konsekwencji jest w dużej mierze tym, co skłania młodych do doświadczania nowych rzeczy. Niestety, ten brak rozwagi potrafi jednak zamienić

się w katalizator tragicznych wydarzeń i to, co na zawsze położy kres ich poznawaniu świata.

I wtedy dzieje się to, co stało się z Ikarrem. Nagle cudowna chwila się urywa i zaczyna upadek.

Bibliografia

- Diodorus Siculus, *Library of History*, Cambridge 1939, ks. IV.
- Kubiak Z., *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa 1997.
- Owidiusz, *Metamorfozy*, przeł. A. Kamieńska, Wrocław 2004, ks. VIII.
- Platon, *Menon*, [w:] Platon, *Dialogi*, t. I, przeł. W. Witwicki, Kęty 2021.
- <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/overcompensate?q=overcompensating> (dostęp: 18.04.2024).